

به نام خداوند جان و خرد

پژوهشکده سیاست‌گذاری، توسعه پایدار و امور زیربنایی

مجمع تشخیص مصلحت نظام

**نقش سازمان های مردم نهاد (NGOs) ،
در توسعه مناطق روستایی و عشایر**

سید ابوالفضل میرقاسمی

کارشناس ارشد مهندسی منابع آب (با گرایش حفاظت)

کانون توسعه کارآفرینی روستایی اندیشه پویا (NGO)

۰۹۱۲۳۲۲۲۴۶۳

abolfazl.mirghasemi@gmail.com

۹۸/۱۱/۱۵

Governance

حکمرانی
حکمر وایی
زمانداری
یاوری
نظام تدبیر
...

سه رکن اصلی در حکمر وایی:

۱- حاکمیت (هر سه قوه)

۲- بخش خصوصی

۳- جوامع و نهادهای مدنی (CSOs)

دولت ۴ شان دارد:

➤ شان سیاست‌گذاری

➤ **شان تنظیم‌گری**

➤ شان تسهیل‌گری

➤ شان ارائه خدمات.

از میان این چهار شان خیلی زود پذیرفته شد که ارائه خدمات و تسهیل‌گری به بخش خصوصی واگذار بشود. در حال حاضر بحث بر سر این است که تنظیم‌گری می‌تواند از حاکمیت فاصله بگیرد یا نه. تأکید بر کلمه "می‌تواند" است. یعنی اینکه لزوماً نه. ولی به هر حال می‌تواند در یک فاصله از حاکمیت بسته به نوع طراحی‌اش کار کند. اما می‌توان میان نگاه سنتی و نگاه مدرن به تنظیم‌گری تمکیک کرد. نگاه سنتی این است که تنظیم‌گری صج‌گیر است و کلاً سلبی عمل می‌کند. در حالیکه در نگاه مدرن تنظیم‌گری هم صج‌خلافکارها را می‌گیرد و هم حرف دولت را به قواعد قابل اجرا تبدیل می‌کند و تنظیم منفعت عمومی را که اصل‌ترین فلسفه وجودی دولت‌ها است محقق می‌کند.

دکتر سید محمد صادق امامیان، نشست تنظیم‌گری و بازطراحی دولت (بهمن ماه ۹۵).

تجربیات جهانی در زمینه بهره‌برداری از منابع

- توجه به اهداف توسعه پایدار
- ضرورت ارزیابی زیست محیطی پروژه‌های عمرانی
- لزوم مشارکت فعال مردم و بهره‌برداران محلی
- تاکید بر پایش و ارزشیابی پروژه‌ها
- ضرورت جامع‌نگری، هماهنگی، نگرش سیستمی، کل‌نگری و ...
- برنامه ریزی دوسویه (پایین به بالا و برعکس)
- تبعیت از نظام برنامه ریزی نتیجه محور **Result Based Management**
- و ...

رویکردهای نوین جهانی

- **Nexus Water, Energy, Food, Environment & Climate Change**
- **Integrated Approaches (INRM, IWM, IPM, ICZM)**
- **Participatory Approaches (Participatory Technology Development)**
- **Innovation (Promoting Farmer Innovation)**

اصول حکمرانی خوب (موضوع مشارکت)

مشارکت بعنوان یکی از اصول حکمرانی خوب

- مشارکت و همکاری هر سه قوه
- مشارکت نهادهای مدنی (انجمن ها، تشکل ها، اتحادیه ها، سمن ها و ...)
- مشارکت بخش خصوصی (مشارکت عمومی و خصوصی)
- مشارکت جوامع و بهره برداران محلی
- مشارکت صنعت و دانشگاه
- و ...

سازوکارهای مختلف مشارکت بخش خصوصی و عمومی

گزینه های مختلفی برای مشارکت عمومی و خصوصی (Public-Private Partnerships)

یا مشارکت بخش خصوصی (Private Sector Participation) برای ارائه خدمات وجود دارد.

این مشارکت ممکن است کوتاه مدت و بلند مدت برای ارائه خدمات به صورت **قرارداد (Contract)** ، **حق امتیاز (Concession)** ، **اجاره (Lease)** ، **فرانشیز (Franchise)** ، **سرمایه گذاری مشترک توام با ریسک (Joint Venture)** ، و **قراردادهای خرد و موقت** در بازه های زمانی مشخص باشند.

آخرین دستاوردهای جهانی در زمینه توسعه روستایی

تشخیص مشارکتی Participatory Diagnosis

تکنیکهای ارزیابی مشارکتی روستایی Participatory Rural Appraisal - PRA

توسعه مشارکتی فناوری Participatory Technology Development

پایش و ارزیابی مشارکتی Participatory Monitoring & Evaluation

به نژادی زراعی مشارکتی Participatory Plant Breeding

رویکرد تحقیقات مشارکتی Participatory Research Approach

سیستم اطلاعات جغرافیایی مشارکتی Participatory GIS

سطوح مشارکت دست اندرکاران در سیاستگذاری باز (Open Policy)

۱- مشارکت خام: گروه‌های مختلف می‌توانند صرفاً در مجامع سیاستگذاری حضور داشته و شنونده باشند.

۲- به اشتراک‌گذاری اطلاعات: گروه‌های مختلف به صورت فعالانه در مورد حقوق، مسوولیت‌ها و گزینه‌های پیش روی خود آگاه می‌شوند.

۳- مشورت: به گروه‌های ذینفع اجازه داده می‌شود که با سیاستگذاران تعامل کنند و بازخورد و یا حتی پیشنهاد و دغدغه‌های خود را نیز مطرح کنند؛ ولی در تصمیم‌گیری نقشی ندارند.

۴- همکاری و اجماع‌سازی: گروه‌های ذینفع در اولویت‌گذاری کمک می‌کنند. اما کماکان تصمیم‌گیر نیستند.

سطوح مشارکت دست اندرکاران در سیاستگذاری باز (Open Policy)

۵- **تصمیم‌گیری:** به گروه‌های ذینفع، **حق رای** در تصمیم‌گیری‌ها اعطا می‌شود.

۶- **شراکت:** گروه‌های ذینفع در سطحی مساوی با سیاستگذاران دیده می‌شوند و **حق رای** یکسانی خواهند داشت.

۷- **تفویض قدرت:** قدرت تصمیم‌گیری تماماً به گروه‌های ذینفع اعطا می‌شود تا خودشان تصمیم‌گیری کنند.

مشارکت جامعه مدنی و نهادهای مدنی (CSOs)

نهادهای مدنی از عوامل مهم در توسعه و شکل دادن رویدادها در هر کشوری هستند و می توانند حکومت و اقتصاد را تحت تاثیر قرار دهند.

نهادهای مدنی دارای قلمرو مستقلی هستند که پرکننده خلاء بین **بخش حاکمیت** (دولت) و **بخش خصوصی** (بازار) هستند. (مستقل از دولت و بازار)

سه ویژگی مهم نهادهای مدنی:

فضای نهادی داشتن + داشتن قلمرو متمایز از ارزش ها + داشتن سازوکار نهادی

داوطلبانه بودن + غیردولتی بودن + غیرانتفاعی بودن

انواع نهادهای مدنی (Civil Society Organizations-CSOs)

CSOs include:

- NGOs (Non-Governmental Organization)
- CBOs (Community Based Organizations)
- Cooperatives
- Associations
- Networks
- Women's and Youth Organisations
- Environmental, teaching, cultural organisations
- Research and scientific organisations
- Independent foundations
- Religious associations and communities
- Among other...

نهادهای مدنی،
غیروابسته
به حاکمیت
و
غیرانتفاعی
هستند

نقش کلی نهادهای مدنی (CSOs)

- مطالبه برای تغییر
- بسیج جوامع محلی و گروه های آسیب پذیر
- جلب مشارکت فعال ایشان در فرآیند سیاستگذاری
- رساندن صدای جمعیت های خاص (انعکاس دغدغه ها و ملاحظات اقشار کمتر برخوردار و گروه های حاشیه نشین و طرد اجتماعی شده) به مسئولین ذیربط
- منعکس کردن نیازها و علائق ایشان در سطوح مختلف یا تسهیل درگیر نمودن مستقیم جوامع محلی
- افزایش سطح آگاهی در خصوص چالشهای محلی و جهانی توسعه
- ترویج اقدامات مناسب جهت پاسخگویی به چالشهای توسعه

نقش سازمان های مردم نهاد (NGOs) در توسعه مناطق روستایی و عشایری

- ۱- حساس سازی، اعتماد سازی، ایجاد انگیزه، تغییر نگرش، تقویت اعتماد به نفس و روحیه تعاون و کار گروهی و مشارکتی، با استفاده از رویکردهای مشارکتی و تسهیلگری در زمینه توسعه مناطق روستایی و عشایری
- ۲- تشویق جامعه محلی به احیای شکل های سنتی و قدیمی (فراموش شده) و یا ایجاد شکل های مناسب جهت برقراری ارتباط و تعامل با دولتی ها و سایر تشکل های تولیدی و خدماتی
- ۳- ارائه خدمات آموزشی و ترویجی به منظور افزایش بهره وری و استفاده بهینه و پایدار از منابع
- ۴- تقویت تشکل های محلی از طریق شبکه سازی و انجام فعالیت های گروهی و نهادی
- ۵- مذاکره و مطالبه حقوق بهره برداران محلی از نهادهای دولتی و غیردولتی ذیربط

سازمان های مردم نهاد، همکاران یا رقبای آینده ی شرکتهای مهندسین مشاور؟

- سازمان های مردم نهاد، می توانند همکاران خوبی برای شرکتهای مهندسین مشاور در حوزه های ذیل باشند:
- همکاری در انجام بخش مطالعات اجتماعی (پیاده سازی رویکردهای مشارکتی PRA)
- همکاری در فرآیندهای تسهیلگری و ظرفیت سازی و نهادسازی
- اعتمادسازی و جلب مشارکت بهره برداران (مثلا در ایجاد تشکل های آب بران)
- جلب مشارکت و همکاری جوامع محلی در اجرای پروژه های عمرانی

سازمان های مردم نهاد، همکاران مورد اعتماد هر سه قوه

- سازمان های مردم نهاد، می توانند در مطالعه و طراحی پروژه های کوچک که معمولا برای شرکتهای مهندسی مشاور جذابیتی ندارد ورود نموده و با دولت همکاری داشته باشند
- سازمان های مردم نهاد، می توانند در زمینه پایش و ارزیابی پروژه های عمرانی فعالیت کنند.
- سازمان های مردم نهاد، می توانند در زمینه مقابله با فساد اداری و سوء استفاده های احتمالی با قوه قضائیه همکاری کنند.
- سازمان های مردم نهاد، می توانند در زمینه نظارت بر حسن اجرای قوانین با مجلس شورای اسلامی همکاری کنند.

چالش های کلی موجود

- ۱- بوروکراسی اداری پیچیده و برخی قوانین و مقررات دست و پاگیر
- ۲- بعضا فساد اداری و برخی اعمال نفوذها و رانت خواری ها و پارتی بازی ها
- ۳- ضعف سرمایه اجتماعی (بی اعتمادی مردم به سیستم و به همدیگر، ضعف در مشارکت و کار گروهی و تیمی، ضعف در مسئولیت پذیری و پاسخگویی)
- ۴- ضعف در شفافیت و دسترسی آزاد به اطلاعات (برخوردهای رانتی با برخی اطلاعات)
- ۵- ضعف در اخلاق حرفه ای و برخی رقابت های ناسالم (زیاده خواهی و سودجویی صرف)
- ۶- کم توجهی به پیوست های اجتماعی، فرهنگی و محیط زیستی برای طرح های عمرانی
- ۷- ضعف در نظام حکمروایی و اعمال محدودیت در زمینه رشد بخش خصوصی و نهادهای مدنی

برخی نقاط ضعف نهادهای مدنی و NGOها

۱- بعضا **ضعف ساختاری و نهادی** (شاید بدلیل مقررات سختگیرانه دولت و محدودیت در آزادی عمل)

۲- بعضا ضعف دانش، تخصص و تجربه مورد نیاز

۳- **مشکل تامین مالی** (لزوم حفظ استقلال مالی و اجتناب از وابستگی به نهادهای دولتی و یا حکومتی)

۴- بعضی برخوردهای انتفاعی، رانتی و یا صنفی در موضع گیری ها

۵- بعضا **رقابت ناسالم** در بین NGOها جهت جذب پروژه های دولتی و یا بین المللی

۶- ضعف در اقدامات گروهی و مشارکتی (هر چند شبکه های هماهنگی در سطوح مختلف شهرستانی، استانی و ملی

وجود دارد و در حال تمرین اقدامات و کارهای مشارکتی هستند)

۷- بعضا **برخوردهای سلیقه ای**، احساسی، نمایشی و مقطعی (بجای برخوردهای منطقی، اصولی، علمی و فنی)

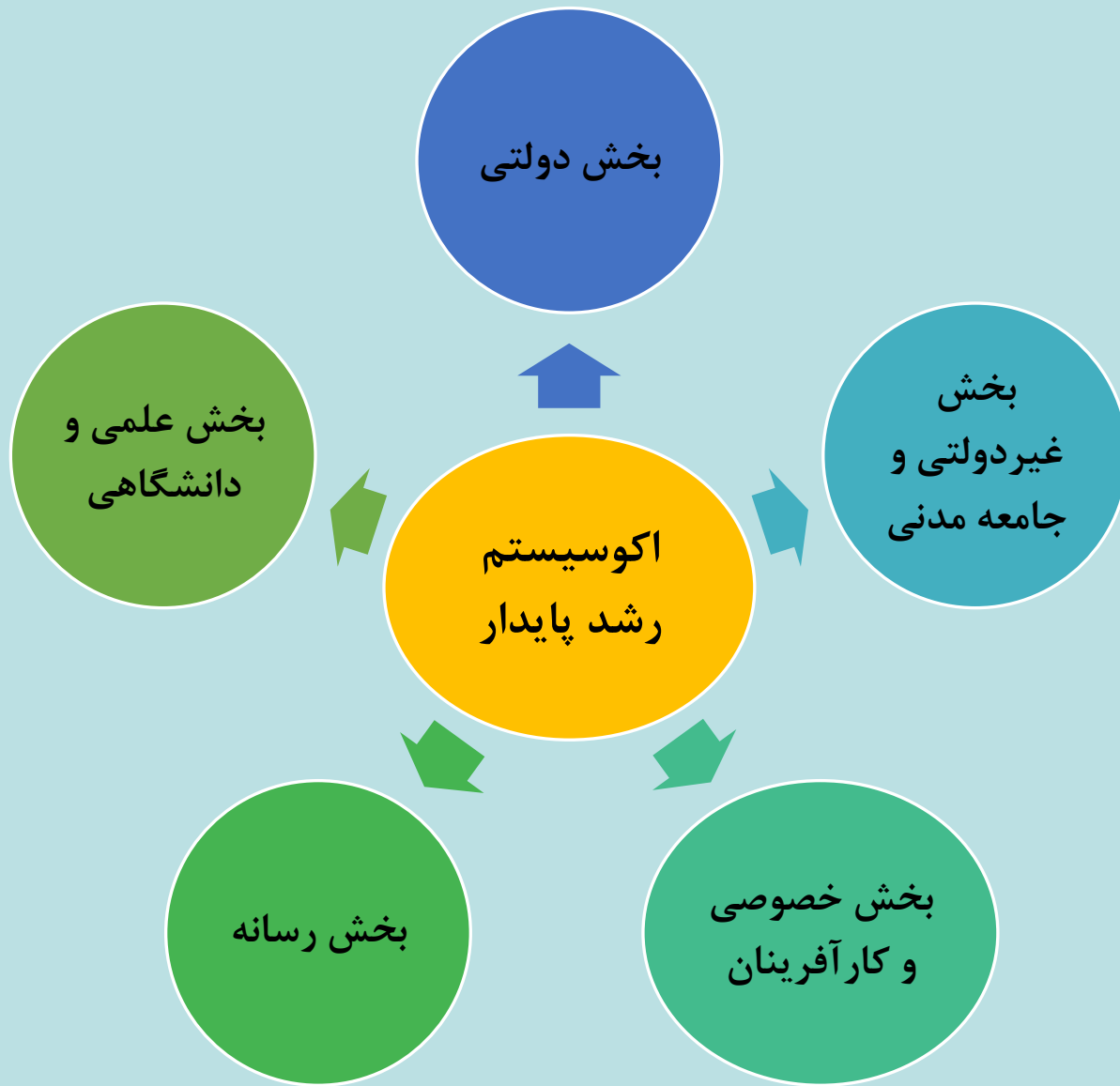
۸- ضعف در جذب و بکارگیری نیروهای داوطلب (شاید بدلیل ضعف سرمایه اجتماعی و مشکلات اقتصادی کشور)

۹- نداشتن سازوکار مناسب جهت ارزیابی توان و قابلیت های NGOها (**فقدان نظام رتبه بندی** مخصوص NGOها)

لزوم توجه به رویکرد اکوسیستمی جهت تحقق

رشد فراگیر و پایدار با مشارکت همه دست اندرکاران کلیدی

شعری از آقای مهندس هادی غنچه

ثروت ما خاک و آب و نفت نیست

نردبان در پیش پاهای شماست

هرچه کشتی می کنی آن را درو

تا به کی در حسرت بیگانه ای

ما چرا خود را اسیری می بریم

ما چرا باید تن آسائی کنیم

باید از باغ جوانی بهره برد

میوه باغ جوانی دانش است

صحبت از اقبال و شانس و بخت نیست

تا کجا رفتی همان جای شماست

گندم از گندم ولیکن جوز جو

گر به خویش آیی ، خدای خانه ای

از جوانی رو به پیری می بریم

ما چرا باید من و مایی کنیم

میوه هایش را به موقع چید و خورد

باور است و کوشش است و خواهش است